

УДК 821.161.3

І. С. Крыштоп

Установа адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт», Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь,
вул. Войкава, 21, 225404 Баранавічы, Рэспубліка Беларусь, +375 (163) 48 74 02, inessa_top@mail.ru

ПЕЙЗАЖ У ЛІРЫЦЫ КАНСТАНЦЫІ БУЙЛО

У артыкуле разглядаецца індывідуальна-аўтарская своеасабліваць пейзажаў, прадстаўленых у паэзіі К. Буйло 1910—1920-х гадоў. Устаноўлена, што, акрамя апісання рэальна існуючых карцін прыроды, прадстаўніца беларускай літаратуры стварае «фантастычныя», у аснове якіх — яркія персаніфікаваныя вобразы дрэў, кветак, птушак, міфалагічных матывы. У творах паэтэсы прыроднае асяроддзе прадстаўлена як неаспрэчны маральна-эстэтычны ідэал, які далучае да анталагічнай гармоніі. З дапамогай вясновай метафорыкі аўтар выражае надзею на пазітыўныя змены як у асабістым, так і ў нацыянальным жыцці.

Ключавыя словы: К. Буйло; сінкрэтычнае асяроддзе; патрыятычны матыв; урбаністычны матыв; сезонная дыферэнцыяцыя пейзажаў; міфалагізм.

Бібліягр.: 17 назваў.

I. S. KryshTOP

Baranovich State University, Ministry of Education of the Republic of Belarus, 21 Voykova str.,
225404 Baranovich, the Republic of Belarus, +375 (163) 48 74 98, inessa_top@mail.ru

LANDSCAPE IN KANSTANTSIYA BUYLO'S LYRIC POETRY

The article studies the individual peculiarities of the landscapes presented in K. Buylo's poetry of 1910—20s. It is determined that the representative of Belarusian literature, along with descriptions of real places, creates "fantastic" sceneries based on vivid personified images of trees, flowers, birds and mythological motifs. In K. Buylo's works the nature is depicted as an indisputable moral and aesthetic ideal that attaches to ontological harmony. By means of spring revival metaphors, the author expresses the hopes for positive changes in both personal and national life.

Keywords: K. Buylo; syncretic environment; patriotic motif; urban motif; seasonal differentiation of landscapes; mythology.

Ref.: 17 titles.

Уводзіны. Эстэтычнае абнаўленне пачатку ХХ стагоддзя, якое закранула ўсе сферы культуры, яскрава выявілася і ў змене падыходаў да адлюстравання прыроды ў творах літаратуры. Гэта было абумоўлена як усведамленнем «недасканаласці» гарадской культуры [1, с. 107], так і трансфармацыяй рэалістычнага метаду: адзначаліся імпрэсіянісцкае бачанне, сімвалізацыя вобразаў і элементаў краявіду, неарамантычнае асэнсаванне прыроды як асяроддзя, што найперш выпрабоўвала чалавека на мужнасць або рабілася крыніцай аптымізму. Таксама вобразы прыроды нярэдка выкарыстоўваліся для стварэння сінкрэтычнага асяроддзя, што аб'ядноўвала канкрэтна-гістарычныя, географічныя, фантастычныя элементы і вызначала «сацыяльна-маральны клімат» [2, л. 195] твора.

Паэтычны талент Канстанцыі Буйло (1893—1986) атрымаў шырокае прызнанне ўжо на пачатку ХХ стагоддзя. Яе вершы «Люблю» і «Рута» сталі словамі песень, якія выконваліся ў некаторых рэгіёнах Беларусі як народныя [3, с. 8]. М. Гарэцкі лічыў яе «найбольш выдатнай пасля Цёткі жаноцкай сілай у нашай паэзіі» [4, с. 199]. Пры гэтым, нягледзячы на папулярнасць лірыкі беларускай пісьменніцы, яе творчасць застаецца недастаткова даследаванай: існуе шэраг прац вядомых літаратуразнаўцаў (І. Багдановіч, А. Бельскага, А. Луцкевіча, А. Лойкі, Л. Тарасюк) і крытыкаў (А. Марціновіча, Д. Чаркасавай) пераважна біяграфічнага зместу, у якіх аналізуюцца асобныя вершы або аспекты творчасці беларускага лірыка.

Вершы К. Буйло — ілюстрацыя працэсу як духоўнага, так і прасторавага асваення жыцця, таму пейзаж, яго дэталі і вобразы становяцца асабліва значымі для характарыстыкі мастацкага свету паэтэсы. Аднак, як слушна заўважае М. Эпштэйн, складанасць даследавання «паэтычных поглядаў <...> на прыроду» заключаецца ў тым, што «ў кожнага паэта — свой, адметны вобраз прыроды» [5]. «Адкрываючы прыроду», кожны пісьменнік выяўляе сваю культуру, яе самабытнасць, у той жа час «гэтае адкрыццё для кожнай нацыі робіцца справай усееўрапейскай, сусветнай» [6, с. 8]. Гэта значыць, што вывучэнне прыродных апісанняў як «неад’емных ідэйна-структурных кампанентаў» [7] твораў дае магчымасць вызначыць унікальнае ў сацыяльна-філасофскім мысленні пісьменніка і выкарыстанні ім пэўных мастацкіх стратэгий. Таму мэта артыкула — вызначыць нацыянальна-спецыфічныя рысы, а таксама індывідуальна-аўтарскую своеасаблівасць пейзажу ў паэзіі К. Буйло 1910—20-х гадоў.

Матэрыялы і метады даследавання. Матэрыял даследавання склалі зборнік «Курганная кветка» (1914) К. Буйло і яе вершы, упершыню выдадзеныя ў газеце «Наша ніва» (1909—1915), Санкт-Пецярбургскім літаратурным альманаху «Малая Беларусь» і пазней апублікаваныя ў зборніках «Выбраныя творы» (1981), «Коціца рэха» (1993), «Пялёсткі курганнай кветкі» (2007). Пры вывучэнні лірыкі прадстаўніцы беларускай літаратуры скарыстаны біяграфічны, культурна-гістарычны, герменеўтычны метады і матыўны аналіз тэксту.

Вынікі даследавання і іх абмеркаванне. У паэтычнага пейзажу ёсць свае законы пабудовы і ўзаемаадносін паміж вобразамі, што не проста паўтараюць карціны жывой прыроды, а ажыццяўляюць іх пэўны эстэтычны выбар. Гэта дазваляе вызначыць дакладныя структуры ў мастацкіх прыродных апісаннях. Абапіраючыся на класіфікацыю асноўных тыпаў апісанняў прыроды ў мастацкім творы, прапанаваную В. Нікольскім, у творчасці беларускай паэтэсы можна вылучыць наступныя: 1) характарыстыкі пэўных ландшафтаў (прырода як арэна дзеяння), 2) пейзажныя штрыхі і 3) прырода як крыніца моўных вобразна-выяўленчых сродкаў [8, с. 3—4].

К. Буйло ўзнаўляе ў сваёй лірыцы адзнакі мясцін, добра знаёмых і блізкіх ёй з дзяцінства: колас, травінка, хвоя, лес, сонца, зоркі, поле, ніва і іншыя. Яе лірычная гераіня заўсёды знаходзіцца ў прасторы, якая захоўвае нацыянальную ідэнтычнасць. Устойлівымі топасамі твораў беларускага аўтара з’яўляюцца лес («Каб я мела», «У лесе», «Ноч позняя», «Дзень сканаў за гарой...»), сад («Ці помніш ты?»), поле («Люблю», «Звон», «Адна»), ніва («Люблю»), возера («Помніш вечар?», «Русалкі»).

Апісваючы разнастайныя прыродныя з’явы, К. Буйло скарыстоўвае яркія персаніфікаваныя вобразы-дэталі (вечер, матылёк, ззялая кветка, месяц і іншыя), дзякуючы якім ствараецца незвычайны свет, арганічна дапоўнены рэаліямі навакольнага жыцця. Такім чынам мадэлюецца сінкрэтычнае (умоўнае) асяроддзе, што падаецца ў вершы «Дзе Вілья у Неман ліе свае хвалі» як ідэальная прастора: «Дзе Вілья у Неман ліе свае хвалі, / Я ў сумнай задуме стаю; / Купаецца месяц ў вод чыстым крышталем <...> Здаецца, штось шэпча у цёмнай глыбіне, / Здаецца, штось маніць, заве: / — Хадзі, — ў нашай глыбі ціхой адпачынеш, / Журба ўжо ліхая на векі загіне, — / Тут толькі ўцячэш ад яе» [9, с. 48]. У згаданым вершы звяртае ўвагу вобраз воднай прасторы, якая не проста «запрашае» змяніць звыкшую плынь жыцця, а сведчыць пра жаданне або прадчуванне перамен да лепшага. Беларускі літаратуразнаўца А. Белая слушна заўважае: «Сімволіка воднай плыні мае адносіны ў першую чаргу да гістарычных падзей» [10, с. 179].

У творах К. Буйло апісваюцца не толькі ландшафты з наборам «прыгожых» прыкмет, але і чыстыя прыродныя «пачаткі» — адцягненыя ад пэўнага месца стыхіі (бура, мора), з дапамогай якіх выяўляюцца найбольш моцныя пачуцці лірычнай гераіні або алегарычна

намінуюцца магчымыя сацыяльныя пераўтварэнні: «Раптам вецер аднекуль здалёк наляцеў, / І трыожна і грозна лазняк зашумеў. / “Будзе бура”, — ты ціха сказаў» [9, с. 34].

Аналізуючы беларускую літаратуру пачатку ХХ стагоддзя, В. Рагойша прыходзіць да высновы, што своеасаблівае ўспрыманне прыроды было ўласціва ўсім яе прадстаўнікам, таму асноўнымі топасамі твораў, зазвычай, з’яўляліся «родны кут <...> шляхі-дарогі...» [11]. Лірыка К. Буйло не стала выключэннем. Як адзначае М. Гарэцкі, паэтэса любіла «пяць пра характава прыроды, каторае лечыць яе грамадзянскія болькі, даець ёй спакой» [7, с. 199]. Выстройваючы ў адзін эмацыйна-вобразны рад з’явы культуры і побыту, паэтэса амаль заўсёды дапаўняе іх прыроднымі апісаннямі, таму вобраз Беларусі ў яе творах «паэтычна натуральны, “свойскі”, сардэчны» [12, с. 108]. Матывам прыроды-Радзімы прасякнуты адзін з найбольш вядомых твораў К. Буйло «Люблю», які спалучае лепшыя якасці пейзажнай, інтымнай і грамадзянска-патрыятычнай лірыкі. Верш — шчырае прызнанне паэтэсы ў сваіх пачуццях да роднай зямлі, прыроды і народа — быў пакладзены на музыку М. Равенскім, і доўгі час «многія спявалі, не здагадваючыся, хто аўтар слоў» [13, с. 182]. Сама К. Буйло пракаменціравала змест твора наступным чынам: «Усё, што ўвабрала вока, што абудзіла думкі, усхвалявала сэрца, выліла ў ім проста і сардэчна» [14, с. 326].

Услаўленне характава роднай зямлі ў лірыцы беларускага аўтара таксама злучаецца з радаснымі ўспамінамі пра дзяцінства («З лет даўнейшых маіх помню дзень я адзін: / Вясна была...» [15, с. 19]), што, у сваю чаргу, можна разглядаць як працяг традыцыі, распачатай яшчэ англійскімі рамантыкамі (напрыклад, творы У. Вордсварта «Прадчуванне неўміручасці ва ўспамінах ранняга дзяцінства», С. Кольрыджа «Маркота», Дж. Байрана «Хачу я быць дзіцём вольным»).

Аднак, апяваючы характава нацыянальнага краявіду, беларуская паэтэса не столькі апісвае яго як ідэальнае асяроддзе існавання чалавека, колькі праз катэгорыю прыгожага/ідэальнага ў прыродзе выяўляе неадназначныя стасункі з сацыяльнай рэчаіснасцю, г. зн. акцэнтуюе кантраст паміж гарманічнасцю прыроды і дысбалансам у соцыуме. К. Буйло звяртаецца да асобнага чалавека як пасярэдніка паміж імі і засяроджвае ўвагу на яго каштоўнасных арыенцірах: «А вёскі помніш ты пакрыўленыя хаты, / Ёсць зеленню садоў прыбраны, як вянком, / Ручай, што спясаў істужкай сенажаці / З пясчаным берагом? <...> Наш цёмны, бедны край, дзе столькі ёсць бяды, / А ўсё ж ён мілы нам, бо ўсё, усё там наша! / Край гэты помніш ты?» [9, с. 18]. Пры гэтым душэўны стан лірычнай гераіні і стан прыроды, як правіла, у вышэйшай ступені злітыя: вызначыць, што да чаго прыпадабняецца, амаль немагчыма. Напрыклад, у вершах «Адна», «Ноч позняя», «Дзень сканаў за гарой...» звыклія аб’екты прыроды робяцца псіхалагічна выразнымі: яны пачынаюць суперажываць і дапамагаць лірычнай гераіні, выяўляючы яе асаблівую духоўнасць: «Ў выцце тваё, вецер, зліла б мае стогны, / І выў бы ты болей маім, — / Мо сэрца людское спагадаю дрогне / Над болей вялікім такім» [9, с. 22].

Беларуская паэтэса разглядала вясковае асяроддзе як асноўны носьбіт нацыянальнага пачатку, таму вядучая тэма яе лірыкі — свет сельскай прыроды (вершы «Люблю», «Звон», «То не песня» і іншыя). К. Буйло ўспамінала, як незвычайна ўразіла яе характава роднай зямлі: «Я аслупянела, зачараваная цудоўным відовішчам: на вяршынях усімі колерамі вясёлкі загарэлася густая раса. Шырокія палотны павуціння, развешаныя па дрэвах, зіхацелі і пераліваліся казачнымі ўзорамі. Гэты незабыўны вобраз роднай прыроды глыбока запаў мне ў памяць» [14, с. 304]. У вёсцы К. Буйло навучылася слухаць спеў птушак, шум ветру, гоман «гордых» дрэў і нават «шапаценне зялёных галін», захапляцца характавом палявых колераў і нават промня, што «апошні цалуе яшчэ раз» [9, с. 28] зямлю, усведамляць сябе часткай прыроднага свету. «Ды не адна я ўжо буду з думою», — сцвярджае К. Буйло ў вершы «Ноч позняя» [9, с. 22]. Таму вобразы і праявы прыроды, надвор’я (вецер, ноч і г. д.) беларускай паэтэсай звычайна адухаўляюцца: «А лазняк малады, што там рос над

вадой, / Шалясцеў, і шумеў, і ківаўся над ёй, / Як бы нешта усё гаварыў, / Як бы думкі свае хвалі соннай шаптаў / І лісточкі ў вадзе залацістай купаў» [15, с. 37].

Цывілізацыйнае і, адпаведна, літаратурнае развіццё немагчыма ўявіць «без урбаністычнага складніка» [10, с. 124], які на пачатку XX стагоддзя становіцца сінонімам кардынальных змен. Далёкі горад, што абмяжоўвае чалавека, апісаны ў вершы К. Буйло «Каб я мела...»: «Я бы з песняй паляцела / Ў горад той далёкі, / Там ёсць дом — пануры, сумны, / Цёмны і высокі... <...> І астрожнікам няшчасным / Сваю песню б пела» [15, с. 15]. Беларуская паэтэса слухна заўважае, што гарадское асяроддзе значна саступае прыроднаму свету па характэры і дазволенай чалавеку свабодзе: «Галасамі дзіўных чараў / Я бы залівалась, / Лясоў, ніў прыволле нашых / Нагадаць старалась» [9, с. 13]. Такім чынам, у творчасці беларускага аўтара асабліва актуальным становіцца матыў уцэкаў чалавека ад гарадскога жыцця (і шырэй — ад цывілізацыі) да прыроды, якая, у сваю чаргу, спрыяе ўзбагачэнню яго духоўнага свету і раскрыццю сапраўдных якасцяў, дапамагае знайсці гармонію і спасцігнуць найвышэйшую мудрасць быцця.

Важную ролю ў мастацкім свеце кожнага аўтара адыгрывае сезонная дыферэнцыяцыя пейзажаў. У сваіх творах К. Буйло «пражывае» чатыры пары года, якія суадносяць з цыклічнасцю чалавечага жыцця і станамі душы, аднак у значнай ступені пераважаюць вясновыя матывы. Вясна — час адраджэння прыроды да жыцця і росквіту, пара новых надзей і шчасця. Такое ўспрыманне і разуменне вясновага часу мы знаходзім у творах К. Буйло. Аўтар заўважае і квітненне дрэў, і разнастайнасць колераў, і цудоўны спеў птушак, і яркасць сонца, і змены ў воднай стыхіі. Асабліва сцю вясновай метафорыкі ў зборніку «Курганная кветка» з'яўляецца тое, што душэўны стан лірычнай гераіні зліты са станам прыроды: «Твары радаснай усмешкай, / Шчасцем увяснелі...» [9, с. 13]. Таксама матыў вясны як пары сапраўднага жаночага шчасця актуалізуецца ў паэтычных творах лірыка: «Ў душы маёй была вясна, / Бо ты са мною быў, мой мілы» [15, с. 44].

У беларускай літаратуры пачатку XX стагоддзя асаблівую папулярнасць набылі «веснавыя гуканні». П. Васючэнка адзначае, што «персаніфікаваны вобраз Вясны службыў у творах-закліках адменнікам нацыянальна-адраджэнскага абуджэння, пасіянарнага ўсплёску» [16]. Заклік да дзеяння, што гучыць у іх, сведчыць пра неабходнасць пераўтварэння рэчаіснасці, пераадолення грамадскай і нацыянальнай апатыі. Тэмы свабоды, нацыянальнага адраджэння або заклік да абуджэння, вера ў шчаслівую будучыню ў спалучэнні з сацыяльнай праблематыкай у пэўнай меры выявіліся і ў прасякнутых матывам вясны вершах К. Буйло: «Вясна ўзнімецца над краем! / Сплыве мой боль — як бурна ў маі / Сплывае чорная вада»; «І зноў ў чароўны край прадвесні / Мчыць душу дзіўны спеў!...» [17, с. 15, 17]. «Вясновая» паэзія беларускага лірыка аптымістычная: у ёй сцвярджаецца ідэя цудоўнай будучыні, у якой ёсць месца і шчасцю, і свабодзе. Матыў вясновага адраджэння дапамагае К. Буйло перадаць самае галоўнае адчуванне — радаснае прыманне навакольнага свету — і выказаць надзею на станоўчыя змены як у асабістым, так і нацыянальным жыцці.

Несумненна, у пейзажнай лірыцы паэтэсы міфалагізм адыгрывае значную ролю, спалучаючы прыроднае і чалавечае. Вобразы русалкі, лесуна, вадзяніка, месяца і іншых «фантастычных» асоб выкарыстоўваюцца паэтэсай для стварэння ірэальных пейзажаў, што «вырываюцца» за межы бачнага і адчувальнага, але суадносяцца з рэчаіснасцю: «...Ў бляску месяца купацца вылецеў русалак рой...»; «Ў вяршынях лясун разгуляўся з ведзьмамі», «На рэчцы ля млына, адпёршы засовы, / Сівы вадзянік устае...» [9, с. 26, 49].

У творах К. Буйло карціны прыроды, дапоўненыя матывам адзіноты, перадаюць напружанасць псіхалагічных разважанняў лірычнай гераіні і становяцца медытатывным падтэкстам, што «высвечвае» яе жыццёвыя ідэалы і памкненні. Пачуццё адзіноты сведчыць пра імкненне гераіні вярнуцца да нацыянальна-культурных вытокаў, каб пазбавіцца ўнутранай раз'яднанасці: «Як я лесам іду — на душы лёгка мне: / Я адна ў лясной цішыне. / Аддыхаю душой» [9, с. 27]. Адасобленасць на ўлонні прыроды дазваляе ёй паглыбіцца

ў асабовую рэфлексію. Пры гэтым добраахвотная адзінота ў творчасці беларускай паэтэсы супрацьпастаўлена вымушанай, асабліва калі яе прычынамі становяцца крохкасць чалавечых адносін і пачуццяў, смерць ці ўсведамленне хуткацечнасці быцця.

Заклучэнне. Прырода — неад’емная частка ў структуры мастацкага свету беларускай пісьменніцы. Апрача рэальных краявідаў, узятых непасрэдна з навакольнага свету, пры дапамозе фальклорных матываў К. Буйло стварае ўяўныя карціны. Аўтар выказвае шчырае пачуццё, што з’явілася пад уражаннем ад характава прыроднага асяроддзя, а таксама звяртае ўвагу на непарыўнае, але не заўсёды гарманічнае адзінства прыроды і чалавека. З дапамогай прыёму ўвасаблення лірык надзяляе прыродныя праявы чалавечымі характарыстыкамі і, такім чынам, прыцягвае рэчавы свет да актыўнага ўдзелу ў душэўным жыцці лірычнай гераіні. Пісьменніца супастаўляе або супрацьпастаўляе матэрыяльнасць, этычнасць, духоўнасць чалавечай цывілізацыі і прыроду як асяродак сапраўдных пачуццяў, эмоцый, настрояў.

Спіс цытаваных крыніц

1. Рагачэўская, М. С. Цывілізацыя і прырода ў творах сучасных англамоўных і беларускіх аўтараў / М. С. Рагачэўская // Вестн. МГЛУ. — Сер. 1, Филология. — 2013. — № 2. — С. 103—110.
2. Васильева, О. А. Раннее творчество А. С. Грина: художественная модель мира, становление романтического героя : дис. ... канд. филол. наук : 10.01.02 / О. А. Васильева. — Симферополь, 2006. — 200 л.
3. Чаркасава, Д. Яе крамяністы пуць / Д. Чаркасава // Коціцца рэха / К. Буйло ; укл., прадм. Д. Чаркасавай. — Мінск : Маст. літ., 1993. — С. 4—10.
4. Гарэцкі, М. Гісторыя беларускае літаратуры / М. Гарэцкі. — Выданьне другое (папраўленае). — Вільня : Вілен. выд-ва Б. Клецкіна, 1921. — С. 198—199.
5. Эпштейн, М. Природа, мир, тайник вселенной... : система пейзажных образов в русской поэзии [Электронный ресурс] / М. Эпштейн. — М. : Высш. шк., 1990. — Режим доступа: http://www.nvz.kuzbass.net/dworecki/other/e/3/om_kp.htm/ — Дата доступа: 12.01.2010.
6. Шайтанов, И. О. Мыслящая муза: «открытие природы» в поэзии XVIII века / И. О. Шайтанов. — М. : Прометей, 1989. — 259 с.
7. Бельскі, А. Галасы і вобразы : літ.-крыт. арт. [Электронны рэсурс] / А. Бельскі. — Мінск, 2008. — Рэжым доступу: http://kamunikat.org/usie_knihi.html?pubid=18725&lang=EN. — Дата доступу: 18.11.2017.
8. Никольский, В. А. Природа и человек в литературе XIX века (50—60-е годы) / В. А. Никольский. — Калинин, 1973. — 226 с.
9. Буйло, К. Пялёсткі курганнай кветкі : вершы / К. Буйло ; укл. і прадм. В. Шніпа. — Мінск : Маст. літ., 2007. — 95 с.
10. Белая, А. І. Абрывы роднага : Нацыянальныя локусы культуры ў беларускай прозе «эпохі рубяжа» : манаграфія / А. І. Белая ; М-ва адукацыі Рэсп. Беларусь, Баранавіц. дзярж. ун-т. — Баранавічы : БарДУ, 2015. — 206 с.
11. Рагойша, В. П. Беларускі літаратурны працэс XX стагоддзя / В. П. Рагойша // Актуальныя праблемы тэорыі літаратуры і фальклору / уклад. М. П. Кенька ; рэд. В. П. Рагойша. — Мінск : Бестпринт, 2009. — Вып. 2. — Рэжым доступу: <http://www.bs.by/Cache/pdf/235793.pdf>. — Дата доступу: 13.03.2016.
12. Матыўная прастора беларускай літаратуры пачатку XX стагоддзя : манаграфія / І. В. Жук [і інш.] ; пад рэд. І. В. Жука ; М-ва адукацыі Рэсп. Беларусь, Гродз. дзярж. ун-т імя Янкі Купалы. — Гродна : ГрДУ імя Я. Купалы, 2009. — 255 с.
13. Мартинович, А. Цветок, над которым не властно время / А. Мартинович // Нёман. — 2013. — № 6. — С. 176—187.
14. Буйло, К. Выбраныя творы : у 2 т. / К. Буйло. — Мінск : Маст. літ., 1981. — Т. 2 : Вершы, успаміны. — 334 с.
15. Буйло, К. Выбраныя творы : у 2 т. / К. Буйло. — Мінск : Маст. літ., 1981. — Т. 1 : Вершы, паэма. — 302 с.
16. Васючэнка, П. Беларуская экалітаратура : ад старажытнасці да першай паловы XX стагоддзя [Электронны рэсурс] / П. Васючэнка // Беларускі калегіум. — Рэжым доступу: http://bk.baj.by/lekcyji/litaratura/vasuchenka_03.htm/ — Дата доступу: 10.03.2013.
17. Буйло, К. Курганная кветка : вершы, драматычныя паэмы (факсімільнае выданне) / К. Буйло. — Мінск : Мастацкая літаратура, 1989. — 89 с.

Паступіў у рэдакцыю 27.11.2017